

VOORBEREIDINGSPROCES VAN HET VLAAMS STRATEGISCH GLB-PLAN 2023-2027

Advies van de Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij, Wetstraat 34-36, 1040 Brussel

W www.salv.be – T +32 2 209 01 11 – E info@salv.be

Adviesvraag	Stakeholderbevraging voorbereidingsproces van het Vlaams GLB Strategisch Plan	
Adviesvrager	Agentschap Landbouw en Zeevisserij	
Ontvangst adviesvraag	16 april 2024	
Wettelijke basis	Oprichtingsdecreet SALV 6 juli 2007	
Goedkeuring raad	7 juni 2024	
Kopie aan	Jo Brouns – Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, Zuhail Demir – Vlaams minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme, Joris Relaes – administrateur-generaal Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO), Filip Fontaine – algemeen directeur Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM), Toon Denys – secretaris-generaal Departement Omgeving, Bart De Schutter – waarnemend gedelegeerd bestuurder VLM	
Adviesnummer	2024-06	
Dossierhouder	Pieter De Graef	pdgraef@serv.be
Contactpersoon	Koen Carels	kcarels@serv.be

Mevrouw Patricia De Clercq
Administrateur-generaal
Agentschap Landbouw en Zeevisserij

Vorbereidingsproces van het Vlaams strategisch GLB-plan 2023-2027: evaluatie en doorkijk

Mevrouw de administrateur-generaal

Op 16 april ontving de SALV een adviesvraag vanuit het Agentschap Landbouw en Zeevisserij. Met het oog op de evaluatie van het voorbereidingsproces van huidig Vlaams strategisch GLB-plan (GLB-SP) organiseert het Agentschap Landbouw en Zeevisserij een publieke stakeholderbevraging. Deze bevraging staat gepubliceerd op de website van het [Vlaams Ruraal Netwerk](#). In hetzelfde kader volgt een officiële adviesvraag gericht aan de SALV. Dezelfde adviesvraag wordt gesteld aan de Minaraad. De SALV kreeg aanvankelijk een responstermijn tot 31 mei, maar verkreeg een uitstel tot zijn raadszitting van 7 juni.

Hoogachtend

Hendrik Vandamme
voorzitter

Koen Carels
secretaris

Inhoud

Krachtlijnen	5
Situering	6
1. Context	6
2. Volgende vragen voorgelegd aan de SALV	7
Advies	9
Vanuit visie naar invulling	9
Inspraak via overleg en strategisch advies	10
Timing in functie van tijdige implementatie	12
Bibliografie	13

Krachtlijnen

- **Hanteer bij de voorbereiding van een Vlaamse landbouwvisie op het GLB-post 2027 de breed gedragen Visienota van de SALV als strategisch richtsnoer.**
- **Maak op Europees niveau tijdig de noden van de Vlaamse land- en tuinbouw kenbaar wanneer de voorbereidingen voor het GLB-post 2027 aanvang vinden.**
- **Garandeer stakeholderoverleg én strategisch advies en verbeter de inzet hiervan in de voorbereiding van het GLB-post 2027.** De adviesraad formuleert hierbij aanbevelingen omtrent de inwinning van wetenschappelijke inzichten, afspraken over de inzet van overleg en advies, de informatiedoorstroming en terugkoppeling, de expertisesamenstelling en stapsgewijze adviesinwinning.
- **Waarborg transparantie tijdens het gehele voorbereidingsproces en respecteer de verplicht te doorlopen voorbereidingsstappen.**
- **Onderneem actie tot verbetering van het voorbereidingsproces voor GLB-post 2027 als gevolg van de enquête en adviesvraag over het voorbije proces.**
- **Zorg voor een tijdige goedkeuring van GLB-post 2027, zodat landbouwers tijdig duidelijkheid hebben.**

Situering

De SALV ontving op 16 april 2024 een adviesvraag van het Agentschap Landbouw & Zeevisserij. Deze adviesvraag kadert binnen een ruimere publieke stakeholderbevraging (zie website [Vlaams Ruraal Netwerk](#)) met het oog op de evaluatie van het voorbereidingsproces van het lopende Vlaams strategisch GLB-plan.

Via de enquête en adviesvragen kan het Agentschap Landbouw en Zeevisserij de ervaringen tijdens het voorbereidingsproces van het Vlaams strategisch GLB-plan inventariseren. Op basis van de resultaten wordt het voorbereidingsproces geëvalueerd en de voornaamste uitdagingen in kaart gebracht.

1. Context

De bijlage bij de adviesvraag geeft duiding bij de context. Het Vlaams Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) 2023-2027 is van start gegaan op 1 januari 2023. Reeds in 2018 werden de voorbereidingen voor het Vlaams GLB Strategisch Plan (GLB-SP) opgestart. Na een omgevingsanalyse werd een SWOT-analyse (sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen) en een nodenanalyse opgesteld. Via twee publieke brainstormsessies (in Rillaar en in Waregem) werd hiervoor input verzameld.

Voor de verdere voorbereiding werd een klankbordgroep opgericht. Dit waren de zogenaamde 'eerstelijns' belanghebbenden die doorheen het gehele voorbereidingsproces regelmatig geconsulteerd werden: het beleidsdomein Omgeving van de Vlaamse overheid, een aantal landbouw- en milieuorganisaties, VWP (Vereniging Vlaamse Provincies), ILVO (Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek) en FEVIA (federatie van de Belgische voedingsindustrie).

In het voorjaar van 2019 werden op basis van de noden de 7 krachtlijnen voor het nieuwe GLB-SP bepaald. De krachtlijnen werden met input van de klankbordgroep geoptimaliseerd. Ze vormden de basis voor een strategienota. Deze strategie kreeg ook advies van de Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij (SALV) en de Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen (Minaraad).

Vanuit de strategie werden GLB-maatregelen ontwikkeld. In een publieke online-bevraging (zomer 2019) kreeg het brede publiek de kans om via een open bevraging op de website van het Vlaams Ruraal Netwerk (VRN) concrete voorstellen te doen voor nieuwe GLB-maatregelen. De uitgewerkte voorstellen voor GLB-maatregelen werden in administratieve werkgroepen verfijnd en afgetoetst met de klankbordgroep.

De opmaak van het GLB Strategisch Plan werd begeleid door een milieu-effectenrapportage, met daarbij een passende beoordeling (plan-MER met kenmerk PLMER-272). In een eerste stap werd de voorgestelde methodologie samen met een primaire versie van het ontwerp-MER in de kennisgeving beschreven. De periode van de terinzagelegging van de kennisgeving liep van 30 juli 2021 tot en met 29 augustus 2021. Op basis van de ontvangen adviezen werden richtlijnen opgesteld voor de verdere opmaak van het plan-MER. In een tweede stap is het plan-MER samen met het ontwerp van het Vlaams GLB Strategisch Plan in openbaar onderzoek gegaan van 14 januari 2022 tot en met 14 maart 2022. Op die manier kon iedere betrokkene of iedere burger advies of opmerkingen geven. Nog voor het openbaar onderzoek van de plan-MER was afgelopen, werd het voorstel voor het Vlaams GLB-SP ingediend bij de Europese Commissie.

Het Vlaams GLB-SP werd door de Europese Commissie goedgekeurd op 5 december 2022. De definitieve goedkeuring door de Vlaamse Regering volgde op 17 maart 2023. Het plan ging retroactief van start vanaf 2023.

Om toezicht te houden op de uitvoering en voortgang van het Vlaams GLB Strategisch Plan is er, zoals bepaald in de Europese GLB-verordening, een monitoringcomité van het GLB-SP opgericht. Hierin zijn de vertegenwoordigers van Vlaamse ministers, middenveldorganisaties, adviesraden en instanties van de Vlaamse overheid die betrokken zijn bij de uitvoering van het GLB-SP vertegenwoordigd. Sinds de start van het Vlaams GLB-SP is dit monitoringcomité reeds vijf keer bijegekomen.

Bijkomende informatie is terug te vinden op de website van het [Agentschap Landbouw en Zeevisserij](#).

2. Volgende vragen voorgelegd aan de SALV

Hoe heeft de SALV de adviesmogelijkheden bij de beleidsvoornemens tijdens het planningsproces van het Vlaams GLB Strategisch Plan voor de periode 2023-2027 ervaren (strategienota, ontwerp van het GLB-SP en het ontwerp van plan-MER)? Wat zijn specifieke suggesties om de adviestaken vanuit de adviesraad te verbeteren en bij te dragen aan het vormgeven aan de beleidsvisie?

Enkele mogelijke onderwerpen en vragen voor het advies zijn de volgende:

- Hoe beoordeelt u de gebruikte combinatie van klankbordgroep en advies van de SALV en Minaraad gedurende het voorbereidingsproces van het Vlaams GLB-SP? Wat waren de verwachtingen van de SALV en zijn leden, en hoe konden deze verwachtingen het best waargemaakt worden? Op welke stappen of elementen van het GLB-SP was betrokkenheid van de SALV het meest essentieel?
- Hoe wordt de samenwerking binnen de SALV en met de Minaraad tijdens het voorbereidingsproces van het Vlaams GLB-SP beoordeeld? Welke belemmeringen hebben de

betrokkenheid van de SALV tijdens het voorbereidingsproces beïnvloed? Hoe kan de compromisbereidheid tussen alle betrokken partijen vergroot worden?

- Welke communicatiemiddelen bevorder(d)en de communicatiedoorstroming?

Zijn er nog andere opmerkingen rond het planningsproces van het Vlaams GLB Strategisch Plan voor de periode 2023-2027 of suggesties voor de voorbereiding van toekomstige GLB-plannen?

Advies

Vanuit visie naar invulling

[1] Hanteer bij de voorbereiding van een Vlaamse landbouwvisie op het GLB-post 2027 de breed gedragen Visienota van de SALV als strategisch richtsnoer. De adviesraad formuleerde in het voorbereidingsproces bij de huidige planwerking als opmerking dat het aan een expliciete visie ontbrak.¹ In tussentijd heeft de SALV zelf werk gemaakt van een breed gedragen Visienota voor een duurzame toekomst voor landbouw in Vlaanderen.² De adviesraad vraagt om deze Visienota als een strategisch richtsnoer te gebruiken bij de voorbereiding van een strategische, integrale en gedragen socio-economische Vlaamse landbouwvisie. Deze Vlaamse landbouwvisie kan dan dienen voor het invulling geven aan het Vlaamse Strategisch Plan voor het GLB-post 2027. Naast een inhoudelijke kansenkaart bevat de Visienota eveneens 10 bestuurlijke principes voor een constructief en gedragen beleid dat moet terug te vinden zijn in het GLB-post 2027. Samenvattend komen deze principes neer op volgende kernpunten: (1) breed gedragen visie, (2) uitdagingen in hun samenhang met het bredere voedselsysteem en beschikbare milieugebruiksruimte benaderen, (3) structurele betrokkenheid van en overleg met alle belanghebbenden, (4) beleidscoherentie, (5) inclusief beleid, (6) maatregelen van boer tot bord en van bord tot boer, (7) correcte, wetenschappelijke onderbouwing, (8) innovatieversnelling, (9) kansen ontwikkelen op de meest geschikte ruimtelijke en bestuurlijke schaalniveaus, en (10) met doeltreffende, standvastige beleidskaders stabiliteit en bestaans- en rechtszekerheid creëren op de lange termijn.³

[2] Maak op Europees niveau tijdig de noden van de Vlaamse land- en tuinbouw kenbaar wanneer de voorbereidingen voor het GLB-post 2027 aanvang vinden. Op die manier dienen de Vlaamse beleidsmakers erover te waken dat de Europese GLB-voorbereidingen voldoende aansluiting vinden met de specifieke kansen die we voor een duurzame toekomst voor landbouw in Vlaanderen zien (cf. [1]). In het kader van het Belgisch EU-voorzitterschap en naar aanleiding van zijn vraag om een actiever en breder socio-economisch beleid rond landbouw

¹ SALV, *Advies. Een strategie voor het Vlaams landbouwbeleid 2021-2027. Aanbevelingen bij de ontwerpstrategienota*, Brussel, 2019, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20190712_ADV_StrategienotaVlaamsGLB.pdf, p. 13.

² SALV, *Visienota. Een duurzame toekomst voor landbouw in Vlaanderen: van uitdagingen naar kansen*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20221222_Visienota_2023.pdf.

³ Ibidem, p. 21:

richtte de SALV reeds enkele boodschappen via de Vlaamse beleidsmakers tot het Europese beleidsniveau.⁴

Inspraak via overleg en strategisch advies

[3] Garandeer stakeholderoverleg én strategisch advies en verbeter de inzet hiervan in de voorbereiding van het GLB-post 2027. In hun gezamenlijk advies wezen de SALV en de Minaraad reeds op enkele vaststellingen en aandachtspunten over de wijze waarop het stakeholderoverleg en de betrokkenheid van de strategische adviesraden in het voorbereidingsproces van het huidige strategisch GLB-plan georganiseerd werd. De raden zijn positief over het feit dat de Vlaamse overheid de lijn inzake inspraak uit de verordening strategische plannen heeft willen volgen. De raden appreciëren eveneens dat zij in de ontwerpfasen van het proces expliciet om advies werden gevraagd (i.e. over de strategienota).⁵ Uiteenlopende gebeurtenissen doorkruisten het gehele voorbereidingsproces van het GLB, startend met de publicatie van *'De toekomst van voeding en landbouw'* door de Europese Commissie in 2017 tot en met het openbaar onderzoek in het voorjaar 2022, zowel op Europees niveau (i.e. de Europese parlementsverkiezingen 2019 en de aanstelling van een nieuwe Europese Commissie, de voorstelling van de Europese Green Deal met de 'van boer tot bord'-strategie) als op Vlaams niveau (Vlaamse en federale verkiezingen 2019) en de impact van de Covid 19-pandemie. Op Europees niveau resulteerde dit in een GLB-overgangperiode (2021-2022) en een laattijdige goedkeuring van de GLB-verordeningen op 6 december 2021. Dit heeft het wordingsproces van het ontwerp Vlaams strategisch GLB-plan onmiskenbaar beïnvloed, wat tot een zeer uitgerekt tijdsverloop heeft geleid.⁶

- a. Voorzie een tijdige inwinning van wetenschappelijke inzichten over alle dimensies die het GLB overspant,** die de noodzakelijke informatie bieden om het ontwerp-GLB vorm te geven en de werking van de overleg- en adviesstructuren inhoudelijk te versterken. Het GLB dient op gepaste wijze rekening te houden met deze wetenschappelijke inzichten over de diverse dimensies van het GLB en hun kruisverbanden (vb. tussen de klimaat-/milieudimensies en de socio-economische dimensie).
- b. Maak voorafgaand aan het voorbereidingsproces van GLB-post 2027 heldere en gedragen afspraken over de inzet van stakeholderoverleg en strategisch advies.** In overlegcomités overlegt de Vlaamse Regering met belanghebbenden en relevante maatschappelijke

⁴ SALV, *Advies. Europees Voorzitterschap 2024*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20220421_ADV_EU_VZP.pdf; SALV, *Advies. Europees Voorzitterschap 2024*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20220421_ADV_EU_VZP.pdf; SALV, *Advies. Beleidsaanbevelingen voor een actiever en breder socio-economisch beleid rond landbouw*, Brussel, 2023, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20230602_ADV_Actiever_Landbouweconomisch_Beleid.pdf.

⁵ SALV en Minaraad, *Advies. Strategisch GLB-plan 2023-2027*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV-MINA_20220318_ADV_StrategischGLBPlan.pdf, p. 11-12.

⁶ Verwoord in ibidem.

actoren. Het doel is om consensus of afstemming na te streven en zelfs akkoorden af te sluiten op basis van een gedachtewisseling. Doorgaans is het de Vlaamse Regering of een individuele minister die het overleg leidt of eraan deelneemt.⁷ In het geval van de GLB-voorbereiding vond het overleg plaats binnen een klankbordgroep met stakeholders, die door de administratie werd geleid. Dit verschilt van strategisch advies. De strategische adviesraden hebben als voornaamste taak om de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement te adviseren over strategische beleidsaangelegenheden. Het resultaat is een formeel en gepubliceerd advies, wat een onderbouwde raadgeving inhoudt die uitgaat van een brede, formele en gegarandeerde betrokkenheid van belanghebbenden.⁸

- c. Frequentie, timing, kwaliteit van de interactie, de manier van informatiedoorstroming en terugkoppeling op gedane inbreng** vormen belangrijke aandachtspunten voor de organisatie van een succesvol traject van **stakeholderoverleg en het strategisch advies**.⁹ Daarom meent de adviesraad dat dit moet voldoen aan **vooraf overeengekomen regels van transparantie en betrokkenheid**.
- d. Voorzie een adequate expertisesamenstelling van stakeholders en overheidsniveaus.** Het strekt tot aanbeveling om de zogenaamde 'eerstelijns belanghebbenden' (cf. situering) tijdens bepaalde stappen in het voorbereidingsproces tijdelijk uit te breiden met relevante expertise van stakeholders en relevante overheidsniveaus. De drie algemene en de negen specifieke doelstellingen van het GLB (cf. verordening strategische GLB-plannen) vergen immers een adequate expertisesamenstelling van stakeholders en belendende overheidsniveaus (Vlaams, federaal, ...) die al deze doelstellingen capteert en er de kruisverbanden tussen weet te leggen. De SALV beveelt echter wel aan om **een heldere lijn aan te houden tussen stakeholders** (i.e. belanghebbenden) **en diverse geledingen binnen de overheid**, die per definitie geen belanghebbenden zijn.
- e. Win meer stapsgewijs strategisch advies in over deelaspecten van de planvoorbereiding en bied een afdoende terugkoppeling over reeds afgeleverde (delen van) adviezen.** Ervaringen uit het voorbereidingsproces van het huidige strategisch GLB-plan leren dat beslissingen op het Europese beleidsniveau een impact hebben op de timing en omvang van adviesvragen. Niettemin waren de SALV en de Minaraad van oordeel dat een meer stapsgewijze raadpleging over deelaspecten van het ontwerpplan een betere optie zou kunnen geweest zijn.¹⁰

⁷ Vlaamse overheid, *Consultatie, advies en overleg*, <https://www.vlaanderen.be/intern/beleid-en-regelgeving/participatie/consultatie-advies-en-overleg>, website geraadpleegd op 3 mei 2024.

⁸ Vlaamse overheid, *Adviesraden in Vlaanderen*, <https://www.vlaanderen.be/uw-overheid/werking-en-structuur/adviesraden-in-vlaanderen#sb-strategische-adviesraden-van-de-vlaamse-overheid-17f47dea-59ff-468f-879d-43d1cb78d518>, website geraadpleegd op 3 mei 2024.

⁹ Cf. SALV en Minaraad, *Advies. Strategisch GLB-plan 2023-2027*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV-MINA_20220318_ADV_StrategischGLBPlan.pdf, p. 12.

¹⁰ Ibidem, p. 12.

[4] Waarborg transparantie tijdens het gehele voorbereidingsproces en respecteer de verplicht te doorlopen voorbereidingsstappen. Samen met de Minaraad benadrukte de SALV dat voor een plan van dergelijke omvang, transparantie doorheen het hele proces van cruciaal belang is voor het slagen ervan. De betrokken stakeholders en adviesraden ervoeren tijdens de voorbereiding van het huidige plan toch enkele knelpunten inzake transparantie. Zo liepen de inspraakprocessen op Vlaams niveau nog volop (de opmaak van het SALV-Minaraad-advies over het ontwerp strategisch GLB-plan en het ruimere openbaar onderzoek, alsook het MER-traject), terwijl de Vlaamse overheid al stappen aan het zetten was in de richting van indiening van het plan bij de Europese Commissie.¹¹ Aandacht voor transparantie over het gevoerde proces in combinatie met een doordachte en tijdige organisatie van overleg en advies (cf. [3]), maar ook aandacht voor timing en tijdige duidelijkheid voor de boer (cf. [6]) moet zulke problemen in toekomstige planvoorbereidingen tegengaan.

[5] Onderneem actie tot verbetering van het voorbereidingsproces voor GLB-post 2027 als gevolg van de enquête en adviesvraag over het voorbije proces. De adviesraad vraagt dat – in navolging van de voormelde aanbevelingen – de evaluatie van de voorbereiding van het huidige strategisch GLB-plan en de aanbevelingen uit dit advies gekoppeld worden aan verbeterstappen met concrete engagementen en afspraken hieromtrent bij aanvang van het voorbereidingsproces GLB-post 2027. Hierbij vraagt de adviesraad dat de resultaten van de enquête over het voorbereidingsproces publiek kenbaar gemaakt worden.

Timing in functie van tijdige implementatie

[6] Zorg voor een tijdige goedkeuring van GLB-post 2027, zodat landbouwers tijdig duidelijkheid hebben. Beleidsontwikkelingen op het Europese niveau zorgden ervoor dat het Europese GLB-hervormingspakket pas op 6 december 2021 kon goedgekeurd worden. De Europese goedkeuring van het Vlaamse strategisch GLB-plan volgde op 5 december 2022 en de definitieve goedkeuring door de Vlaamse Regering volgde op 17 maart 2023. De Vlaamse overheid heeft ook de verantwoordelijkheid om tijdig de Europese goedkeuringsprocedure aan te vatten, zodat voldoende responstijd wordt voorzien op de Europese feedbackronde. Aangezien landbouwers hun teeltplan doorgaans opmaken in het najaar, kwam de goedkeuring tijdens de looptijd van het eerste jaar van de planperiode met andere woorden vrij laat. Dit heeft voor onzekerheden op het terrein geleid.¹² De SALV apprecieert weliswaar de tijdige communicatie en informatieverstrekking vanuit de administratie aan de landbouwers (ook al was dit ‘onder voorbehoud’), zoals ook gevraagd in het gezamenlijke SALV-Minaraad-advies.¹³

¹¹ Ibidem, p. 11.

¹² Delveaux T. & Lenders S., *De Vlaamse landbouwconjunctuurindex voorjaar 2023*, Departement Landbouw en Visserij, Brussel, 2023, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/55079>, p. 5-6.

¹³ SALV en Minaraad, *Advies. Strategisch GLB-plan 2023-2027*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV-MINA_20220318_ADV_StrategischGLBPlan.pdf, p. 12-13.

Bibliografie

Delveaux T. & Lenders S., *De Vlaamse landbouwconjunctuurindex voorjaar 2023*, Departement Landbouw en Visserij, Brussel, 2023, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/55079>.

SALV, *Advies. Beleidsaanbevelingen voor een actiever en breder socio-economisch beleid rond landbouw*, Brussel, 2023, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20230602_ADV_Actiever_Landbouweconomisch_Beleid.pdf.

SALV, *Advies. Europees Voorzitterschap 2024*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20220421_ADV_EU_VZP.pdf; SALV, *Advies. Europees Voorzitterschap 2024*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20220421_ADV_EU_VZP.pdf.

SALV en Minaraad, *Advies. Strategisch GLB-plan 2023-2027*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV-MINA_20220318_ADV_StrategischGLBPlan.pdf.

SALV, *Visienota. Een duurzame toekomst voor landbouw in Vlaanderen: van uitdagingen naar kansen*, Brussel, 2022, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20221222_Visienota_2023.pdf.

SALV, *Advies. Een strategie voor het Vlaams landbouwbeleid 2021-2027. Aanbevelingen bij de ontwerpstrategienota*, Brussel, 2019, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20190712_ADV_StrategienotaVlaamsGLB.pdf.

Vlaamse overheid, *Adviesraden in Vlaanderen*, <https://www.vlaanderen.be/uw-overheid/werking-en-structuur/adviesraden-in-vlaanderen#sb-strategische-adviesraden-van-de-vlaamse-overheid-17f47dea-59ff-468f-879d-43d1cb78d518>, website geraadpleegd op 3 mei 2024.

Vlaamse overheid, *Consultatie, advies en overleg*, <https://www.vlaanderen.be/intern/beleid-en-regelgeving/participatie/consultatie-advies-en-overleg>, website geraadpleegd op 3 mei 2024.